

RETROSPECTIVA PROCESULUI INVESTIȚIONAL DIN REPUBLICA MOLDOVA

Ivan LUCHIAN

***Conferențiar universitar, doctor,
Institutul International de Management IMI-NOVA***

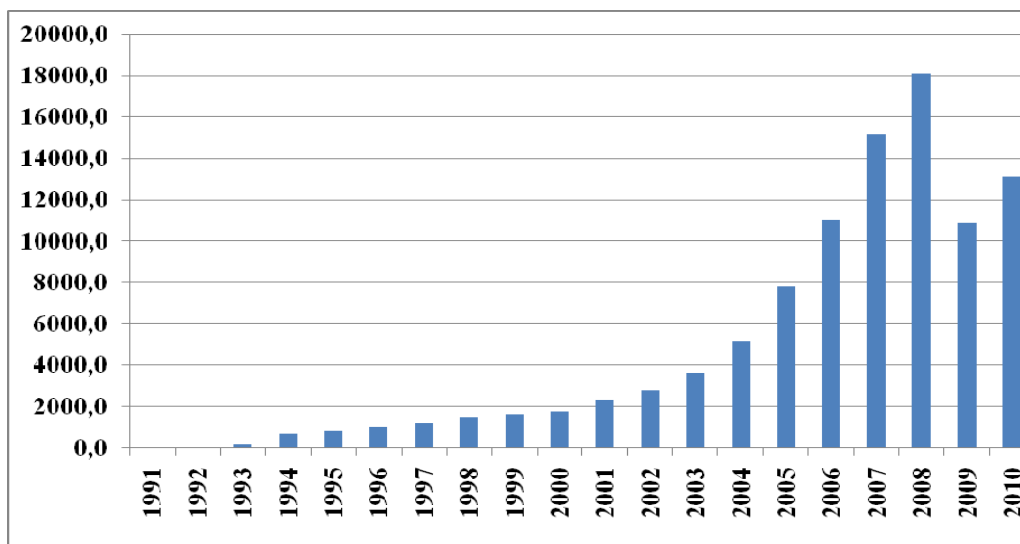
Stela CIOBU

***Conferențiar universitar, doctor,
Academia de Studii Economice a Moldovei***

Abstract. The investment process constitutes the entire activity to design and realization of investment objectives undertaken to achieve its accomplishment and put into operation, using different material, financial, labor resources and time. The quality of its development largely determines a country's economic development, bringing multiple effects on society in general. After browsing the twenty years of the state Republic of Moldova now can be made a retrospective look at the investment process within mentioned territory. This article is dedicated to highlighting the basic steps of the investment process in Republic of Moldova, making necessary conclusions.

La momentul de față, după parcurgerea unei perioade de douăzeci de ani de existență a statului Republica Moldova, pot fi făcute unele generalizări cu privire la dezvoltarea economică a țării și, în special, despre cronologia și particularitățile procesului investițional.

În graficul 1 este prezentată dinamica volumului anual al investițiilor în capital fix în Republica Moldova.

Graficul 1. Dinamica volumului anual al investițiilor în capital fix în Republica Moldova (mil. lei)

Sursa: Biroul Național de Statistică. www.statistica.md

În perioada anilor 1991-2010 investițiile în capital fix a cunoscut o creștere considerabilă. Astfel, necâtând la oscilațiile importante, volumul investițiilor din anul 2010 este mai mare față de nivelul anului 1991 de 3969,3 ori!

Din start, în istoria derulării procesului investițional din Republica Moldova putem distinge 5 etape de bază.

1. Prima etapă – anii 1991-1999
2. A doua etapă – anul 2000
3. A treia etapă – anii 2001-2004
4. A patru etapă – anii 2005-2008
5. A cincea etapă – anii 2009-2011.

Perioada anilor 1991-1999, poate fi caracterizată prin criza economică profundă, care, în general, a durat 10 ani (din 1990 și până în 1999 inclusiv), perioadă în care PIB s-a redus practic de trei ori, iar volumul producției industriale a scăzut în termeni reali cu peste 65%.

În această perioadă momentul critic l-au constituit anii 1991-1992, în care venitul național al țării s-a redus cu 40%. În anul 1992 volumul producției industriale s-a micșorat cu 22%, volumul producției agricole - cu 18%, investițiile capitale - cu 38%. [7]

În această perioadă eforturile au fost concentrate asupra formării unei infrastructuri de piață, reformării sistemului de proprietate și stabilizării macroeconomice. În primul rând, cu ajutorul Fondului Monetar Internațional și a Băncii Mondiale au început activitățile preparatorii pentru aderarea la sistemul internațional de economie de piață. A fost creat un sistem al structurilor instituționale pentru buna funcționare al principiilor de piață.

În Republica Moldova, din punct de vedere a teoriei liberal-monetariste, s-a realizat tradiționalul „pachet” al reformelor instituționale menite să fie asigurată trecerea la sistemul „economiei de piață”. Institutele statale, urmând acelor canoane, s-a retras din economie, creând pentru ea doar baza structurii instituționale.

În anul 1992 a fost aprobată Legea cu privire la investiții străine [2] prevedea un șir de garanții și facilități pentru întreprinderile cu capital străin ce activau pe teritoriul Republicii Moldova.

În perioada anilor 1993-1998 în Republica Moldova reformele au fost legate de elaborarea și adoptarea a trei programe de stat de privatizare, ceea ce a contribuit la amplificarea procesului investițional. Al treilea program de privatizare, adoptat de Parlamentul republicii pentru anii 1997-1998 și prelungit, mai târziu, și pe anii 1999-2000, avea scopul finalizării privatizării întreprinderilor de stat contra mijloace bănești. În această etapă a privatizării, accentul principal era pus nu pe suma încasată în urma privatizării întreprinderilor, ci pe planul de investiții propus de investitor pe un termen de 5 ani, care asigura restructurarea radicală a funcționării agenților economici, creșterea numărului locurilor de muncă și sporirea eficienței economice a producției.

Una din aceste întreprinderi este S.A. „Farmaco”, care în anul 1998 a fost privatizată de un investitor strategic – compania din S.U.A. „Europharm” INC din orașul Florida. Această companie a procurat de la stat pachetul de acțiuni de 96,2% ale S.A. „Farmaco”.

În contractul de privatizare a fost prevăzut ca noul proprietar să păstreze profilul întreprinderii cel puțin 50 de ani și să păstreze locurile de muncă ale angajaților. Investitorul străin și-a luat obligațiunea de a investi în întreprindere, în termen de 15 ani, nu mai puțin de 15 mil. dolari S.U.A. În primii trei ani (1998, 1999 și 2000) investitorul a investit deja 4,8 mil. dolari, ceea ce a asigurat efectuarea reutilării tehnice a întreprinderii și perfecționarea tehnologiilor aplicate.

Ulierior, după ce compania a devenit profitabilă, investitorul a fost deposedat abuziv de acțiunile companiei nominalizate, fiind efectuată de fapt naționalizarea întreprinderii.

În anul 1999 compania franceză „Lafarge” a procurat pachetul de acțiuni (66,9%) al fabricii de ciment din Rezina la un preț de numai 200 mil. dolari S.U.A.

Prezintă un interes sporit evoluția pieței valorilor mobiliare, care poate fi divizată în următoarele subetape:

În evoluția pieței valorilor mobiliare pot fi evidențiate următoarele etape [9]:

- 1992-1994 – crearea bazei legislative de ramură (provizorie) și a infrastructurii pieței, ajustate procesului de privatizare în masă (fondurile de investiții pentru privatizare și companiile fiduciare), precum și constituirea organului de stat de reglementare a pieței valorilor mobiliare – Comisia de Stat pentru Piața Hârtiilor de Valoare;

- 1994-1996 – desfășurarea procesului de privatizare în masă (schimbarea bonurilor patrimoniale pe acțiunile întreprinderilor privatizate, încheierea și înregistrarea celei de a doua emisiuni de acțiuni a fondurilor de investiții pentru privatizare și reorganizarea lor în fonduri clasice), precum și formarea infrastructurii pieței valorilor mobiliare (înființarea institutului de registratori independenți, deținătorilor nominali, apariția intermediarilor financiari – companiilor de brokeri, fondarea Bursei de Valori a Moldovei și începutul activității ei);

- 1997-1999 – desfășurarea procesului de distribuire a proprietății privatizate (consolidarea proprietății privatizate și conturarea proprietarilor reali (majoritari)); crearea cadrului legislativ și normativ de ramură, fondarea Depozitarului Național de Valori Mobiliare, integrat în sistemul de tranzacționare a Bursei de Valori a Moldovei, instituirea Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare ca autoritate publică independentă pentru reglementarea și supravegherea pieței valorilor mobiliare.

Cea de a doua perioadă poartă genericul de „perioada creșterii reproductive”.

În anul 2000 economia Republicii Moldova, atingând „fundul” și luându-și avânt, a depășit punctul de cotitură al dezvoltării sale post-criză.

În anul 2000 PIB-ul s-a majorat cu 1,9% față de anul precedent. Volumul în investițiile capital fix în termene reale a constituit doar 1/10 din volumul anului 1990. Ponderea lor în PIB pe parcursul acestei perioade a diminuat de la 19% până la 11%. Ponderea investițiilor pentru reutilizarea tehnică și reconstrucția întreprinderilor în funcțiune și a investițiilor pentru extinderea acestora în volumul total al investițiilor a avut tendința de diminuare, reflectând situația grea în domeniul activității întreprinderilor existente. [4]

De asemenea, poate fi amintit faptul, că în anul 2000 față de anii precedenți este condiționat, în primul rând, de desfășurarea procesului de privatizare a sectorului energetic și de dezvoltarea telecomunicațiilor. Numai compania „Union Fenosa” (Spania), care a procurat în anul 2000, în cadrul privatizării, acțiunile societăților „Rețelele electrice de distribuție – Centru”, „Rețelele electrice – Chișinău” și „Rețelele electrice – Sud”, a efectuat investiții străine în sumă de 264,5 mil. lei.

Anii 2001-2004 pot fi calificați ca stagnare în ceea ce privește reformarea climatului investițional. În această perioadă s-a format un trend ascendent stabil al investițiilor în capitalul fix, măriindu-se de la nivelul de 2315,1 mil. lei până la 5140,0 mil. lei în anul 2004 sau de 2,2 ori.

Republica Moldova în anul 2001 a devenit membru cu drepturi depline la Organizația Mondială a Comerțului și s-a alăturat Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est ce a deschis în fața sa nu doar noile piețe de desfacere dar și posibilitatea de realizare a proiectelor investiționale.

A fost încheiat Acordul de Parteneriat și Cooperare cu Uniunea Europeană (UE). Republica mai are acces pe piețe prin intermediul Sistemului General de Preferințe (GSP+) cu UE, Elveția, Japonia etc. Astfel, UE a acordat acces liber, fără aplicarea taxelor vamale, pe piețele sale interne a 7200 grupe de produse.

Compania transnațională din Germania „Sudzucker” a participat la privatizarea pachetelor de acțiuni a patru fabrici de zahăr. Pe baza acestor întreprinderi a fost creată S.A. mixtă „Sudzucker-Moldova”, în care 49,9% din capitalul statutar aparține companiei germane. În ultimii doi ani ea a investit în reutilizarea tehnică a fabricilor de zahăr numite peste 12 mil. dolari S.U.A., ceea ce a asigurat funcționarea stabilă a întreprinderilor și sporirea esențială a calității producției.

Anii 2002-2003 au fost cel mai puțin productivi din punct de vedere al implementării reformelor climatului investițional, deoarece au fost introduse o serie de bariere tehnice în calea exporturilor, iar Guvernul s-a angajat într-o bătălie retorică cu FMI, iar în anul 2004 s-a observat o ușoară schimbare a atitudinii guvernului față de problemele climatului de afaceri.

În acest context poate fi remarcată adoptarea în anul 2003 a noii legi cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător [1], prin care investitorii străini au fost egalați în drepturi cu investitorii locali.

Un eveniment remarcabil a constituit crearea la Chișinău în anul 2003 a Asociației Investitorilor Străini (FIA), care reprezintă o asociație non-profit a investitorilor străini.

Scopurile concrete ale FIA sunt [11]:

- să contribuie la dezvoltarea climatului investițional și de afaceri din Republica Moldova;
- să reprezinte, să exprime și să promoveze opiniile membrilor săi, întru promovarea intereselor comune și atragerea investițiilor străine directe;
- să promoveze un dialog continuu între Asociație și autoritățile publice din Republica Moldova;
- să coopereze cu autoritățile publice din Republica Moldova pentru a depăși dificultățile și obstacolele care ar putea exista în relațiile cu investitorii străini, precum și în relațiile economice cu alte state;

- să promoveze interesele comunității internaționale de afaceri în Republica Moldova;
- să informeze membrii săi și alte părți cointeresate, în măsura posibilităților, despre climatul investițional general din Moldova.

În anii 2005-2008 trendul ascendent al investițiilor în capitalul fix a continuat în anul 2005, constituind 7796,5 mil. lei și mărindu-se până la 18123,1 mil. lei în anul 2008, creșterea constituind de 2,3 ori.

În această perioadă în Republica Moldova avuse loc reforma structurală în domeniul activităților investiționale ale statului. Astfel, Agenția Națională pentru Atragerea Investițiilor a devenit funcțională, și în cadrul acesteia au fost elaborate propunerile pentru prima Strategie Investițională, care a fost aprobată în luna martie 2002 [4]. Concomitent a fost publicată prima ediție a Ghidului Investițional și alte materiale promotionale, ce oglindeau oportunitățile investiționale a Republicii Moldova, care cu succes au fost distribuite în cadrul primului Forum Investițional intitulat „Moldova deschisă lumii”.

A fost elaborată și adoptată Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (SCERS) [3], care conținea o serie de obiective relevante pentru climatul investițional (consolidarea sistemului justiției, combaterea corupției, reforma cadrului regulator, susținerea antreprenoriatului, stimularea liberei inițiative, protecția concurenței).

În octombrie 2005 FIA a lansat prima Carte Albă în Republica Moldova, conținând probleme concrete pentru îmbunătățirea climatului investițional din țară, rezonabile de implementat pe termen scurt și mediu.

De asemenea, în anul 2005 a fost lansată prima etapă a reformei regulatorii, care a avut drept scop simplificarea procedurilor de înregistrare și licențiere a afacerilor, inclusiv prin implementarea principiului ghișeului unic, revizuirea și simplificarea cadrului regulator al afacerilor și optimizarea structurii instituționale a organelor de control de stat.

Anul 2006 a fost marcat de introducerea de către Federația Rusă a embargoului asupra importurilor de produse alcoolice din Moldova. Iar îmbunătățirea relațiilor cu Fondul Monetar și cu Banca Mondială au fost un semnal pozitiv pentru comunitatea investitorilor și au încurajat aripa reformatoare din cadrul guvernării. Au fost întreprinse un șir de modificări ale actelor legislative: a) modificată Legea cu privire la insolvență; b) a fost aprobată Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015; c) a fost elaborată Strategia de susținere a dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2006-2008 și adoptată Legea cu privire la susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii; a fost votată Legea cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător.

Această lege stipulează câteva elemente foarte importante ale politicii de reglementare, printre care, previzibilitatea politicii, transparența decizională și analiza apriori a impactului reglementărilor asupra activității de întreprinzător.

Anul 2007, la fel ca și precedentul, a fost plin de evenimente legislative cu imbold asupra climatului de afaceri din Republica Moldova. La 1 februarie 2007 a fost adoptată Strategia de reformă a cadrului de reglementare de stat a activității de întreprinzător, iar în martie Parlamentul a format o Comisie specială pentru optimizarea cadrului legislativ de reglementare a activității de întreprinzător. Surpriza anului 2007 a fost tripla inițiativă prezidențială de amnistie fiscală, legalizare a capitalului și introducerea cotei zero la impozitul pe profitul reinvestit. Agenția Națională pentru Protecția Concurenței (ANPC) a fost finalmente creată în 2007, un alt eveniment la fel de remarcabil a fost adoptarea Legii cu privire la administrarea și deținerea proprietății publice, care a permis “dezghețarea” procesului de privatizare. Crearea megaregulatorului financiar – Comisia Națională pentru Piețe Financiare – a fost o evoluție pozitivă, care va favoriza

pe viitor dezvoltarea pieței serviciilor financiare nonbancare și dezvoltarea managementului corporativ.

Ar mai trebui de menționat că, pe parcursul perioadei 2001-2008 au fost puse la punct și alte câteva reforme, care au durat mai mulți ani. Astfel, pe parcursul întregii perioade a fost modificată politica fiscală, materializată prin scăderea cotei impozitului la venitul persoanelor fizice și juridice, redusă cota de asigurări sociale plătite de angajator, majorată cea plătită de angajat, introduse plățile obligatorii de asigurare medicală. Au continuat reformele de îmbunătățire a administrării fiscale, au fost simplificate într-o anumită măsură procedurile vamale, au fost delimitate competențele dintre diferite organe de control.

De asemenea, se poate menționa, că în perioada anilor 2000-2009 pe piața de capital a Republicii Moldova, concomitent cu derularea procesului de distribuire și consolidare a proprietății, au continuat: desfășurarea activă a procesului de redistribuire a proprietății, perfecționarea cadrului legislativ și normativ, modificarea infrastructurii pieței valorilor mobiliare, inclusiv lichidarea fondurilor de investiții (sau excluderea genului de activitate ca fonduri de investiții) care nu au îndreptățit așteptările acționarilor de a primi dividende, precum și ale sectorului real al economiei privind atragerea de investiții. [9]

În această perioadă investițiile au cunoscut un ritm sporit de creștere în perioada anilor 2007 – 2008, cu creșteri respective de cca 44% și 30%. [10]

A cincea perioadă din perioada anilor 2009-2011 a fost influențat de criza politică din țară cu o anumită scădere a activității investiționale. În anul 2009 volumul investițiilor în capitalul fix s-a redus considerabil până la 10878,9 mil. lei, pentru ca în anul 2010 acest indicator să se ridice până la 13098,7 mil. lei, creșterea constituind 20,4%.

În această perioadă autoritățile centrale au aprobat Programul Guvernului de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011 [5], care între altele prevedea reducerea poverii administrative și fiscale pentru desfășurarea afacerilor, facilitarea accesului antreprenorilor la mijloace financiare pentru inițierea și dezvoltarea sau relansarea afacerilor, stimularea investițiilor publice și private. Însă, cu părere de rău, cea mai mare aprte din cele prevăzute în Program a rămas nerealizată.

Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare constată o stagnare generală a procesului de reformă structurală în anii 2005-2009. Nici o reformă structurală nu a fost implementată în ultimii trei ani. OECD constată că climatul investițional în Republica Moldova rămâne sub calitatea medie a statelor sale directe concurențiale în Europa de Sud est, cu excepția reformei regulatorii. Decalajul de performanță se datorează instabilității politice și capacității slabe a instituțiilor publice, calitatea politicilor de disponibilitate.

În anul 2011 în Republica Moldova se preconizează majorarea investițiilor în capital fix cu 11%, comparativ cu anul precedent - până la 16,2 mlrd lei. În conformitate cu prognoza indicilor macroeconomici pentru anii 2011-2014, elaborată de Ministerul Economiei al Moldovei, în anii 2012 și 2013 creșterea investițiilor în capital fix poate constitui 9%, iar în anul 2014 – 8%. Se estimează, că în expresie monetară volumul investițiilor în capital fix în anul 2012 va constitui 18,5 mlrd. lei, în anul 2013 – 21 mlrd. lei, în anul 2014 – 23,2 mlrd. lei. [8]

Bibliografie

1. Legea Republicii Moldova cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător N 81-XV din 18.03.2003 (Monitorul Oficial al R. Moldova N 64-66 din 23.04.2003)
2. Legea cu privire la investiții străine Nr 998 din 01.04.1992 (republicată în Monitorul Oficial al R. Moldova N 005 din 3.01.2002)
3. Legea privind aprobarea SCERS Nr 398 (Monitorul Oficial al R. Moldova N 005 din 14.01.2005)

“Economic growth in conditions of internationalization”

4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr 234 „Cu privire la aprobarea Strategiei Investiționale a Republicii Moldova” din 27.02.2002 (Monitorul Oficial al R.Moldova nr.33-35/305 din 07.03.2002)
5. Programul de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011 aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 790 din 01.12.2009 (Monitorul Oficial al R. Moldova Nr. 174-176 din 04.12.2009)
6. Caraganciu Anatol, Domenti Oxana, Ciobu Stela. Bazele activității investiționale, Editura A.S.E.M., Chișinău, 2004
7. Молдова. <http://stranymira.org/moldova>
8. Moldova prognozează în 2011 creșterea investițiilor în capitalul fix cu 11% - pînă la 1,35 mlrd dolari, 1 martie 2011, http://www.noi.md/md/print/news_id/1535
9. Proiectul Strategiei de dezvoltare a pieței financiare nebankare pe anii 2011-2014, www.cnpf.md
10. <http://dodon.md/category/economic/page/3/>
11. www.cnpf.md